МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ім. В. Г. КОРОЛЕНКА»

САМОВІДДАНЕ СЛУЖІННЯ КНИЗІ

Нариси

Харків 2011

УДК 023.5(477)
ББК 78.34 (4Укр – 4ХАР – 2)
С 17

Самовіддане служіння книзі : нариси / Держ. закл. «Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка», уклад. : Н. П. Борисенко, В. М. Михайленко, Н. П. Осадча. – Х., 2011. – 32 с.

Видання, підготовлене з нагоди 125-річчя ХДНБ ім. В. Г. Короленка, присвячене ветеранам відділу наукової організації і використання основного фонду, які зробили значний особистий внесок у розвиток Бібліотеки.

Укладачі: Н. П. Борисенко
В. М. Михайленко
Н. П. Осадча

Редактор С. М. Миценко
Відповідальний за випуск В. Д. Ракитянська,
засл. працівник культури України

© Державний заклад «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка», 2011

Підписано до друку Формат паперу 60х84 1/16
друк. арк., обл.-вид. арк. Папір для множ. апаратів.
Тираж прим. Замовлення №
Ксерокс ХДНБ ім. В. Г. Короленка, Харків-3, пров. Короленка, 18.

Сторінки історії книгосховища, яку створювали Люди

Історія відділу зберігання фондів починається з моменту заснування Харківської громадської бібліотеки (1886 р.), з утворення книгосховища, в якому були зосереджені перші кілька тисяч видань.

З відкриттям Бібліотеки, завдяки зусиллям голови Правління Б. Г. Філонова, членів Правління А. Ф. Грузинцева, М. Ф. Сумцова та інших, книгосховище стрімко наповнюється новими надходженнями. Правління розсилає величезну кількість листів до різних установ з проханням надіслати свої видання, звертається за підтримкою до громадськості міста. Глибокою вірою в свою справу наповнені слова, звернені до харків'ян: «... Есть полное основание думать, что при неизменном сочувствии общества Харьковская общественная библиотека лет через 10 обратится в такое книгохранилище, которым будет гордиться город Харьков и которое будет удовлетворять самым широким учёным запросам читающей публики…» (Харьковские губернские ведомости. – 1889. – 21 окт.). І насправді, вже через десять років фонд досяг 63000 томів.

У промові на честь 10-літнього ювілею Бібліотеки голова Правління професор Д. І. Багалій відзначив високий якісний склад фонду. Він вважав, що Бібліотека має багатий відділ белетристики: це і класика, і письменники «середньої руки». І все ж на першому місці книги наукові – вони в свою чергу теж розділені за рівнями складності: книги з елементарними знаннями, науково-популярні і нарешті література для спеціалістів.

Стрімкий розвиток Бібліотеки призводив до переповнення книгосховища. Тому питання розміщення фонду поставало постійно. Приміром, під час знаходження Бібліотеки в будинку міського банку книгосховище було настільки заповнене книгами, що доводилося відмовлятися від нових придбань і пожертвувань. У вересні 1889 року Бібліотека переходить в орендоване приміщення з 14-ти кімнат (квартира пані Темпінської на розі Московської вулиці і Петровського провулка). На деякий час справи покращуються. Та поступово книги знову заповнили весь вільний простір.

Вперше питання про спеціальну будівлю для Бібліотеки постає на загальних зборах ХГБ 11 грудня 1889 року. Почалися пошуки місця для будівництва і збір коштів. У 1898 році стан книгозбірні стає критичним. Правління Бібліотеки подає прохання до Міської думи, де вказує на те, що теперішнє приміщення шкодить діяльності Бібліотеки, не дає можливості розширити книгосховище, ізолювати його від інших приміщень, розста-

вити книги так, щоб вони не псувалися. У січні 1901 року, завдяки клопотанням членів Правління, а особливо його голови професора Д. І. Багалія, Бібліотека отримала власну будівлю. Це стало надзвичайно важливою і радісною подією не лише для членів Бібліотеки і службовців, а й для всієї громадськості міста. Особлива гордість Бібліотеки – книгосховище. Металеві конструкції, в які вмонтовані двосторонні полиці з вільним переміщенням по висоті, були влаштовані за типом бібліотеки Страсбурзького університету. Така система забезпечувала збереження книжкових скарбів і одночасно була зручною в обслуговуванні користувачів. З переходом у власне приміщення освоєння книгосховища розтяглося більш ніж на десятиліття. Політична нестабільність початку XX ст. не могла не позначитися на роботі Бібліотеки. Постійно не вистачало коштів. І все ж до 1914 року більшість робіт з обладнання книгосховища вдалося завершити.

У перші роки існування Бібліотеки організацією роботи в книгосховищі опікувалося Правління. У полі зору Правління були питання розміщення фонду, доукомплектування, оправлення, вилучення дефектних видань тощо. Пізніше за роботу в книгосховищі призначають відповідальних. У різні роки ними були члени Правління А. С. Чемпковський, К. Г. Рудницький, В. І. Палієв, В. Н. Коврайський, О. М. Габель.

«Технічну» роботу – подачу літератури, розстановку – виконували найняті хлопці і дівчата. Популярність Бібліотеки була дуже високою. Серед громадських бібліотек за інтенсивністю ХГБ скоро виходить на перше місце. Приміром, у 1914 році було виконано 389347 вимог, в Одеській бібліотеці за той же час – 185632 вимоги. Аналізуючи ці дані, можна лише здогадуватись, якого навантаження зазнавали працівники в книгосховищі. Ревізійна комісія в звіті за 1911 рік зазначає: «...Служащий персонал несёт большой труд, ... непомерно низкое вознаграждение мальчиков и девушек, несущих довольно интенсивную работу, бегающих за книжками по этажам книгохранилища и с лампочками отыскивающих номера книг…».

З 1916 року організація фонду в книгосховищі зазнає певних змін. Для прискорення обслуговування користувачів на белетристику вводиться окрема порядкова нумерація з додаванням до номерів букви «Б». Це дало змогу найбільш ходову літературу розмістити ближче до місця видачі. До жовтневого перевороту 1917 року фонд Бібліотеки становив 172590 примірників. У 20-ті роки XX ст. були націоналізовані приватні бібліотеки. Великі масиви конфіскованої літератури надійшли до ХГБ, значна їхня

частина заповнила перший ярус книгосховища. На розбір цієї літератури було витрачено десятки років.

З 1924 року знову виникає потреба в розширенні книгосховища. Про важке становище Бібліотеки неодноразово пише місцева преса. У газеті «Харьковский пролетарий» від 25 лютого 1927 року читаємо: «...Огромный подвал завален необработанной литературой и старыми журналами, среди которых очень много ценных… – при совершенном отсутствии свободной площади – положение библиотеки надо признать катастрофическим…».

Книгосховище було добудовано у 1929 – 30 роках. Це дозволило збільшити його загальну місткість до 1 млн одиниць зберігання. Та у звіті за 1933 рік зазначається, що площа книгосховища не задовольняє вимогам Бібліотеки, для газет на 8-му поверсі доводиться ставити додаткові дерев'яні стелажі. Гостро відчувається нестача підручників через недостатню кількість примірників і значну частку дефектних і загублених видань. Це призводить до збільшення незадоволених вимог, у 1934 році їх кількість сягає 15%.

Щоб покращити якісні показники, в книгосховищі запроваджують певні новації. Створюються бригади на чолі з бригадирами, вводиться функція інструктора з відмовлень. При контролі видачі складаються допоміжні картотеки: «картотека німих формулярів» – на відсутні видання за матеріалами ревізії, «картотека цінних книг» – на видання, які з ініціативи М. О. Габель почали вилучати із загального фонду і зберігати за спеціальними ґратами; картотека літератури, яка передана у відділи Бібліотеки. (Картки спецфонду з часом були вилучені і розміщені в окремих шухлядах). Ці заходи дали певний результат – у 1936 році відсоток відмовлень скоротився до 6,4% проти 13,8% у 1935 році. Значні зміни відбуваються і в організації фонду. З метою звільнення вільної площі переглядається періодика. Зайві комплекти газет і журналів передають до обмінного фонду. Газети переносять до двох підвальних ярусів, книги абонемента, до цього виділені на 2-му поверсі, влиті до загального ряду.

У 1940 році відділ книгосховища та відділ масової роботи об'єднані в один – відділ обслуговування читачів. У книгосховищі працюють бригади подачі, групи контролю і розстановників.

Як відомо, за роки окупації Харкова Бібліотека втратила 700 тис. примірників документів. За даними матеріалів з меморіального архівного фонду М. О. Габель, у серпні 1942 року фонд налічував 2110524 примірників, у квітні 1943 року. – 1700000 примірників, у серпні 1943 року –

1500000 примірників. Від прямого влучення бомби найбільших пошкоджень зазнала будівля книгосховища. Співробітникам ціною неймовірних зусиль вдалося визволити з руїн і зберегти більшість книжкового фонду. У 1945 році були виконані значні обсяги робіт з відбудови книгосховища: поновлено металеві конструкції, закінчено кладку стін, засклені всі вікна. Щоб відновити втрачені фонди, за рішенням уряду Бібліотека починає отримувати водночас із платним обов'язковим цільовий безоплатний примірник.

Протягом 1948 – 1956 рр. у фонд надійшло 2400120 примірників, і до 1960 року прогалини, спричинені війною, майже ліквідовані. При цьому книгосховище заповнювалося неймовірно швидко. Його працівники виявляли чудеса винахідництва, щоб втиснути на полиці книги. У провулках встановлювали допоміжні стелажі, документи розставляли в 2 – 3 ряди, задіяні були навіть підвіконня і підлога. Щільність розстановки, вузькі проходи заважали обслуговувати користувачів, призводили до псування документів.

У 1958 році під книгосховище перебудовано частину складських приміщень. Щоб розмістити нові надходження, фонд постійно очищувався від застарілої і зношеної літератури. Та, незважаючи на зусилля колективу, всі резерви вільних площ були вичерпані. Для поліпшення ситуації міська влада виділила 13 підвальних приміщень у різних районах міста, куди поступово стали вивозити переважно дублетну літературу. Роботи, пов'язані з облаштуванням додаткових книгосховищ, лягли на плечі співробітників відділу. При установці стелажів і полиць вони власноруч виконували навіть зварювальні роботи.

На жаль, підвали не були пристосовані для зберігання бібліотечних фондів. Часті аварії систем опалення завдавали значної шкоди документам. Необхідність побудови нового книгосховища стала очевидною. У 1970 році (за проектом молодого архітектора Ю. Вейцмана) розпочалося будівництво, яке тривало довгих 10 років.

Книгосховище знову стає самостійною структурою у 1972 році й отримує назву «Відділ зберігання фондів». Завідуючою відділом призначають М. Ф. Макушину. Цей період був дуже складним для колективу ВЗФ. Кількість виконаних вимог в окремі роки перевищувала 600 тис., книговидача понад 1 млн примірників. Для удосконалення виробничих процесів упроваджувалися нові форми роботи. Насамперед, з метою контролю за виконанням читацьких вимог, вводилися диспетчерські сітки

(1977 р.). Нова схема роботи дала змогу врегулювати потік вимог користувачів і проконтролювати їх виконання.

У 1976 році на базі ХДНБ створюється міжобласний універсальний депозитарій Харківської зони, в яку увійшли Харківська, Полтавська і Сумська області. З початку функціювання депозитарій відіграє значиму роль у перерозподілі документів з метою створення єдиного бібліотечного фонду. В обмін картками-пропозиціями були залучені десятки бібліотек, кількість карток сягала 150 тис. на рік. ВЗФ і сьогодні виконує функції депозитарію, хоча сама система депозитарного зберігання потребує змін на державному рівні.

Освоєння нового книгосховища, що почалося з 4 січня 1982 року, тривало п'ять років за умов безперервного обслуговування користувачів. У 1980 – 1983 рр. відділ очолила Н. О. Рудас. Їй в першу чергу довелося вирішувати безліч проблем, які виникали в процесі перебазування величезного фонду в нове книгосховище. До закінчення будівництва нового книгосховища коллектив ВЗФ виконав великі обсяги робіт з очищення фонду від дублетних і застарілих видань, санітарно-гігієнічної обробки, оправлення і реставрації документів. Відбиралися документи для передачі в спеціалізовані фонди відділів Бібліотеки. Особливої уваги надавалося фонду рідкісних видань і рукописів. Близько 50 тис. прим. цього фонду були розміщені на 4 поверсі нового книгосховища – спеціально обладнаному у відповідності до норм зберігання унікального фонду.

Більшість робіт з облаштування нового книгосховища було виконано у 1984 році. Завідування відділом прийняла М. М. Задорожнюк і відпрацювала на цій посаді 25 років. Під її керівництвом у ВЗФ відбулися кардинальні зміни. В першу чергу увага акцентувалася на питаннях збереження фондів.

З 1991 року у ВЗФ розпочато ведення карткового топографічного каталогу. У зв'язку з цим переглянута технологічна документація сектору прийому нових надходжень.

Для вирішення нагальних питань організації і збереження фондів працівники відділу здійснили низку наукових досліджень: «Використання фонду вітчизняних періодичних видань» (1991р.), «Стан та використання нотних видань» (1996 – 1998 рр.), «Вивчення фізичного стану газетного фонду 1918 – 1939 рр.» (2000 – 2003 рр.) та інші.

З 1990-х років різко зростає попит на газетні видання, що прискорює їхнє фізичне зношення. Тому особлива увага працівників відділу привернута до збереження газетного фонду. З 1994 року створюється страховий фонд дореволюційних газет.

Суцільне звіряння фонду основного зберігання з обліковими документами розпочалося у 1998 році. Задля цього була створена постійна група співробітників. Звіряння фонду тривало до 2009 року.

Для покращення якості обслуговування користувачів у 1998 році був успішно проведений і впроваджений в практику експеримент з аналізу поточних відмовлень. У цьому ж році були зроблені спроби комп'ютеризації бібліотечних процесів: з індикаторної системи в базу даних занесені перші 11372 записи на видану літературу до підсобних фондів. З 1999 року в секторі депозитарного зберігання комп'ютеризовані видача і прийом документів на МБА, виставки, робочий абонемент. Створюється база даних авторефератів дисертацій.

Комп'ютери ВЗФ були підключені до системи ІРБІС у 2008 році. У зв'язку з цим були проаналізовані потенціали виробничих технологічних циклів і програмних баз даних для визначення подальшого розвитку комп'ютеризації у відділі. У 2009 році в тестовому режимі системи ІРБІС співробітники відділу розпочали створення електронного топографічного каталогу на частину фонду за 1982 – 1985 рр., яка свого часу не була заінвентаризована внаслідок невдалого експерименту.

З 2009 року ВЗФ очолює Н. П. Борисенко. Відбулися зміни в структурі відділу. Головне нововведення – створення сектору контролю за фізичним станом бібліотечного фонду і санітарно-гігієнічної обробки. Співробітники нового сектору розпочали суцільний перегляд фонду з метою контролю за його фізичним станом, а саме: пошкоджені документи обробляються біоцидами, одночасно виявляється література для оправлення, реставрації і відновлення.

Нині книгосховище містить понад 5 млн примірників документів. Видова структура зібрань різноманітна. Це книги, брошури, автореферати дисертацій, рукописи, нотні видання, ізографіка, документи на нетрадиційних носіях та ін. Велику частину фонду займають періодичні видання.

Нові реалії в соціальному житті призвели до глобальних змін у процесах створення, розповсюдження та обміну інформацією. Першочер-

говим завданням для користувачів стає швидкість отримання інформації. У цих умовах значимість ВЗФ, як основного утримувача документальних джерел інформації, набуває нового змісту.

Кожна ювілейна дата Бібліотеки завжди є додатковим стимулом для вивчення її історії, поглибленого аналізу діяльності в конкретні хронологічні періоди. Історію установи роблять її працівники, тому у розвиток Бібліотеки увійшов колективний внесок працівників ВЗФ. Вивчаючи історію відділу до 125-річчя ХДНБ ім. В. Г. Короленка, окремі сторінки присвячуємо людям, які віддали значну частину життя саме цьому відділу.

Олег Володимирович Балаценко – працював у відділі в 1930 – 1981 рр.

Ірина Іванівна Гонтаренко – працювала у відділі у 1943 – 1983 рр.

Борис Петрович Байцур – працював у відділі у 1960 – 1984 рр.

Марія Федорівна Макушина – працювала у відділі у 1960 – 1984 рр.

Майя Миколаївна Задорожнюк – працює у відділі з 1984 р. до теперешнього часу.

Раїса Семенівна Герасименко – працює у відділі з 1964 р. до теперішнього часу.

Ніна Василівна Данильченко – працює у відділі з 1964 р. до теперішнього часу.

Володимир Миколайович Вавілов – працював у відділі протягом 1975 – 2008 рр.

Лариса Володимирівна Нагайник – працює у відділі з 1968 р. до теперішнього часу.

Любов Василівна Зар'янова – працює у відділі з 1971 р. до теперішнього часу.

Ольга Олексіївна Малець працює у відділі з 1973 р. до теперішнього часу

Людина високого професійного обов'язку

Серед ветеранів Бібліотеки, які віддали їй значну частину життя, особливе місце належить завідуючому сектором відділу зберігання фондів **Олегу Володимировичу Балаценку.**

У травні 1930 року п'ятнадцятирічним хлопчиком, за направленням Біржі Праці, прийшов він на роботу до Бібліотеки, яка з того часу стала для нього другою домівкою. У відділі зберігання фондів Олег Володимирович розпочав свій трудовий шлях помічником бібліотекаря і у 1981 році вийшов на заслужений відпочинок. Його трудовий стаж перервала служба в лавах Радянської Армії, а потім участь у Великій Вітчизняній війні. Після війни Олег Володимирович повертається до Бібліотеки. Як людина наполеглива і працездатна Олег Володимирович продовжує самовіддано і невтомно, протягом всього трудового свого життя, працювати в книгосховищі.

З Бібліотекою тісно пов'язане й особисте життя Олега Володимировича. Тут він познайомився зі своєю майбутньою дружиною Ганною Григорівною, яка теж повернулася з фронту і працювала у відділі обробки. Олега Володимировича знали всі працівники Бібліотеки. До нього часто зверталися за допомагою і порадою. Він ніколи і нікому не відмовляв, завжди допомогав словом і ділом.

Прекрасне знання фонду допомагало йому в пошуках літератури. Якщо працівники відділу не могли знайти книгу, зверталися до Олега Володимировича, і він завжди її знаходив. Він знав, які книги постраждали у роки війни, як здійснювався переоблік фонду у післявоєнні роки.

Будучи прекрасним організатором, керівником, учителем, Олег Володимирович складав плани та звіти роботи книгосховища, графіки роботи, організовував і контролював виконання всіх технологічних процесів. У 1960 – 70 роках штат книгосховища був невеликий. Багато працівників навчалися заочно в Харківському державному інституті культури. Під час екзаменаційних сесій відділ відчував великі труднощі у забезпеченні виробничих процесів. Завдяки організаторським здібностям Олега Володимировича вдавалося забезпечити нормальну роботу у книгосховищі. У важкі часи він сам підключався до виконання читацьких вимог.

Свій багатий досвід і знання О. В. Балаценко щедро передавав молоді. У Бібліотеці і зараз працює не один десяток його учнів.

З 1959 року до Бібліотеки став надходити обов'язковий безкоштовний примірник друкованої продукції, що призвело до стрімкого зростання фонду. На початку 1970-х років Бекетовське приміщення було повністю заповнене. Через дефіцит корисної площі книги знімалися з полиць, штабелювалися, розміщувалися на підлозі. Згодом встановлювалися додаткові стелажі. Місцева влада Харкова виділила 13 підвальних приміщень у житлових будинках, до яких почали вивозити літературу. Олег Володимирович організовував вивезення частини фонду, його розміщення, а потім і обслуговування читачів літературою із додаткових приміщень. Коли траплялися аварії систем водопостачання, він брав участь у їх ліквідації. Завдяки його зусиллям збереглася значна частина фонду.

О. В. Балаценко проводив велику роботу з підготовки до експлуатації нового книгосховища. Технічний персонал Бібліотеки в ті роки був невеликий, тому Олегу Володимировичу доводилося виконувати різні технічні робіти. Він ремонтував полиці, стелажі, підйомник.

Олег Володимирович брав активну участь у громадському житті бібліотеки. Багато років був профсоюзним лідером відділу, був кращим наставником молоді. Його поважав весь колектив Бібліотеки.

У 1980 році вперше у своїй історії Бібліотека відзначала знаменну дату – 50-річчя незмінної трудової діяльності Олега Володимировича у ВЗФ.

На превеликий жаль, О. В. Балаценка вже немає серед живих, але самовіддана праця цієї людини високого професійного обов'язку довго залишатиметься прикладом для колег.

Колеги пам’ятають

Борис Петрович Байцур прийшов до Бібліотеки в 1960 році, у відділі зберігання фондів він працював протягом 1960 – 1984 рр. Скромна, працездатна людина. Кажуть, що незамінних людей не буває. Але, кожне правило має виняток. Борис Петрович був саме такою людиною.

На початку 1970-х років, коли у книгосховищі не вистачало вільної площі, Борис Петрович встановлював додаткові стелажі. Скільки встановлено стелажів і полиць його руками – важко підрахувати.

У 1970-ті роки були виділені підвальні приміщення для розміщення літератури. З основного книгосховища було вивезено в додаткові 1млн примірників. У перших лавах працівників, які займалися передислокуванням фонду, був Борис Петрович. Підвальні приміщення не були пристосовані для зберігання документів, необхідно було встановлювати стелажі, розбирати та розставляти фонд. І знову Борис Петрович – один з найперших у цій нелегкій справі. Після того, як фонд був розібраний, необхідно було обслуговувати читачів літературою із додаткових приміщень. Ці додаткові книгосховища знаходилися за 13 адресами у різних куточках міста. Борис Петрович виконував попередні замовлення читачів на літературу з усіх додаткових приміщень, користуючись міським транспортом. Він обробляв уражені грибком книги, що постраждали в непридатних для зберігання приміщеннях.

Борис Петрович працював у секторі депозитарного зберігання протягом 1979 – 1984 рр. Тут йому довелося виконувати складну роботу з відбору маловикористовуваної літератури у додаткових книгосховищах та її відправку до інших депозитаріїв країни.

Безпосередню участь Борис Петрович брав у будівництві нового книгосховища, починаючи із закладки фундаменту і закінчуючи внутрішніми роботами. У 1982 році почалося освоєння нового книгосховища в умовах безперервного обслуговування користувачів. Особистий внесок Бориса Петровича у будівництво та освоєння нового книгосховища неможливо не відзначити. Книги купами вивантажувалися на перший поверх, а потім розвозилися на інші поверхи книгосховища. Працівники ВЗФ щодня розбирали і розставляли літературу на полицях. І кожна книга, журнал і газета зайняли своє постійне місце. Це була щоденна копітка праця.

Б. П. Байцур пішов з життя, залишивши по собі добру пам’ять в колективі ХДНБ ім. В. Г. Короленка.

Професіоналізм та небайдужість – її кредо

У кожній справі є люди, які своїм життєвим і професійним досвідом роблять її особливою. Саме до таких людей належить **Марія Федорівна Макушина**, яка розпочала свій трудовий шлях у ХДНБ ім. В. Г. Короленка в 1960 році.

Протягом 1972 – 1979 рр. вона очолювала **відділ зберігання фондів** – один з основних відділів Бібліотеки. Цей період був дуже складним. На початку 1970-х років бекетовське приміщення, площею майже 3000 кв. м., було повністю заповнене. Цей період розвитку Бібліотеки відрізнявся значним щорічним приростом фонду. Були вичерпані всі резерви вільних площ. На той час розвиток **системи збереження бібліотечних фондів** був для Бібліотеки одним із основних напрямів реалізації державної політики і в той же час нагальною внутрішньою проблемою. Додаткові приміщення лише тимчасово вирішували проблему розміщення фонду, адже там неодноразово траплялися аварії, випадки проникнення хуліганів до книгосховищ. Саме Марії Федорівні доводилося залагоджувати такі надзвичайні ситуації. Але, незважаючи на такі умови зберігання, постійно удосконалювалася технологія обслуговування користувачів.

У цей період були запроваджені подвійні читацькі вимоги для читального залу та потрійні для абонентів МБА, що дало змогу контро-

лювати чітке виконання замовлень та збереження бібліотечного фонду. Марія Федорівна неодноразово виїжджала до бібліотек Балтії, Москви, Санкт-Петербурга та інших міст для вивчення досвіду роботи. Вона щиро вболівала за збереження фондів.

У 1976 році згідно з «Положением об организации депозитарного хранения книжных фондов библиотек страны», у Бібліотеці розпочалася організація депозитарію. Спочатку у ВЗФ була виділена група із чотирьох працівників. У 1978 році у структурі ВЗФ був виділений сектор депозитарного зберігання. А через рік організовано відділ депозитарного зберігання, який очолила Марія Федорівна. ХДНБ ім. В. Г. Короленка стає міжобласним універсальним депозитарієм на Харківську, Полтавську і Сумську області.

Нова справа завжди потребує від людини особливого професіоналізму, організаторських здібностей, наполегливості, вивчення досвіду роботи інших бібліотек. Марія Федорівна зробила суттєвий практичний внесок у створення депозитарної системи Харківського регіону, залучення до неї бібліотек всіх систем і відомств.

За зовнішньою привабливістю Марії Федорівни приховувалася напо-легливість, рішучість, уміння чітко вирішувати службові проблеми. Ці якості сприяли тому, що колектив довірив їй право бути лідером профспілки Бібліотеки. У 1975 – 1983 рр. Марія Федорівна була головою

профкому Бібліотеки, допомагала колегам вирішувати сімейні проблеми, організовувала їхній відпочинок та дбала про здоров'я.

У 1984 році Марія Федорівна вийшла на пенсію.

За значний особистий внесок у розвиток бібліотечної справи та активну громадську діяльність вона неодноразово відзначалася почесними грамотами і подяками. Але найвища нагорода – це визнання, авторитет і пам'ять колективу Бібліотеки про чудового керівника, доброзичливу та небайдужу жінку.

Справа всього життя

Кожна людина, проходячи свій шлях по життю, намагається найкраще себе реалізувати. Звичайно, ця міра реалізації у кожного різна. Для одного достатньо народити сина, для іншого – посадити дерево… кожен визначається залежно від світогляду, свого розуміння життя.

Для **Майї Миколаївни Задорожнюк** найважливішим у її житті стала бібліотечна справа, якій вона присвятила 50 років. Вона вступила до Харківського бібліотечного інституту в 1960 році. Після закінчення

поїхала до Карельскої АРР за місцем проходження військової служби чоловіка, де працювала завідуючою бібліотекою в гарнізонному будинку офіцерів. Потім працювала у бібліотеці Петрозаводського державного університету на посаді головного бібліотекаря. Так професія бібліотекаря стала її долею.

Згодом Майя Миколаївна переїхала до Харкова і почала пошуки роботи. Вона вперше завітала до ХДНБ ім. В. Г. Короленка. Її зустріла красива будівля, просторі зали, привітні колеги… Майя Миколаївна залишилася працювати спочатку в науково-методичному відділі головним бібліотекарем, потім завідуючою відділом масової роботи, а пізніше завідуючою редакційно-видавничим відділом. У 1984 році її призначили завідуючою відділом зберігання фондів. На той час вона вже була компетентним фахівцем, мала неабиякі організаторські здібності, її невгамовна натура прагнула активної діяльності, спілкування. Самовіддано, натхненно, творчо вона взялась до роботи. Почався важливий період в її професійній кар'єрі.

Дуже складно на кількох сторінках описати всю двадцятип'ятирічну діяльність Майї Миколаївни, тому торкнемося найбільш значущих заходів, які були втілені в роботу відділу. Збереження бібліотечного фонду ХДНБ ім. В. Г. Короленка як складової національного фонду України – один з головних напрямків діяльності Бібліотеки. Цю справу Майя Миколаївна і вважала основною. Захисні заходи зі збереження фонду насамперед передбачають обмежений доступ до книгосховища. Завдяки зусиллям і наполегливості Майї Миколаївни був облаштований один (замість існуючих трьох) вхід та вихід у книгосховище лише для співробітників ВЗФ. Іншим особам вхід дозволений тільки за розпорядженням директора.

Значний особистий внесок Майя Миколаївна зробила в розробку інстукції «Шлях документа в процесі обробки», де визначена технологія передачі журналів з ВАК до ВЗФ, що сприяє збереженню і чіткості обліку. Наприкінці 1990-х років М. М. Задорожнюк організовує звіряння фонду основного зберігання з обліковими документами, яке не проводилося з 1948 року. Була розроблена технологія цього процесу, інструкції. При звірянні виникало багато питань, які оперативно вирішувалися керівником відділу.

Необхідною умовою управління фондом є своєчасний його перегляд з метою вилучення застарілих та зношених видань. Відбір документів на вилучення – дуже важливе питання в роботі бібліотек і від професій-

ного рівня фахівців залежить якість його виконання. Саме М. М. Задорожнюк започаткувала найбільш оптимальні критерії відбору літератури. Вона працювала в основних діючих фондових комісіях – комісії зі збереження бібліотечних фондів та комісії з вилучення документів, де розглядалися найбільш проблемні питання.

Великого значення Майя Миколаївна надавала збереженню фонду в процесі використання. Під її керівництвом розроблена регламентуюча і технологічна документація, яка дозволила контролювати такі процеси: порядок взаємо-розрахунку спеціалізованих відділів Бібліотеки з ВЗФ, роботу з ліквідації заборгованості, з картотеками незнайденої літератури та багато іншого. З метою якісного й оперативного обслуговування користувачів читального залу вона контролювала видачу єдиного примірника на МБА. З її ініціативи до правил користування Бібліотекою занесено пункт про те, що єдиний примірник видання на МБА не видається.

Майя Миколаївна особливо опікувалася звірянням підсобних фондів з індикаторною системою ВЗФ. Під її керівництвом розроблено пакет документів про порядок проведення звіряння, оформлення результатів та ліквідації заборгованості. Неодноразові перевірки Бібліотеки ревізійними комісіями на предмет наявності документів у фонді мали позитивні результати. І тут визначальну роль відігравав професіоналізм М. М. Задорожнюк.

Велику увагу Майя Миколаївна приділяла організації страхового фонду на мікроносіях. Науковим підґрунттям переводу документів стало проведення науково-дослідних робіт з вивчення газетного фонду. Саме за результатами цього вивчення були складені списки газет, що потребують першочергового переведення на мікроносії. Вперше це питання було заслухане у 1996 році у Києві. З доповіддю виступила директор Бібліотеки Л. П. Незнамова, а стаття Майї Миколаївни «Переведення бібліотечних фондів на інші носії інформаціїї в світлі вирішення проблеми збереження» була опублікована в збірнику наукових праць «Документально-інформаційні ресурси ХДНБ ім. В. Г. Короленка».

Весь досвід, накопичений за роки роботи з фондом, М. М. Задорожнюк використовувала при наданні методичної допомоги бібліотекам України – Донецькій ОУНБ, Днепропетровській ОУНБ, Сумській ОУНБ та іншим. Підсумок цих відвідувань викладений у статті «Збереження документів у публічних бібліотеках України. Огляд діяльності».

Багато часу Майя Миколаївна віддавала вивченню питання реставрації і консервації документів. Незабутньою була її поїздка до Львова для відвідування ценру консервації і реставрації ЛННБ України

ім. В. Стефаника. Такі відрядження надихали Майю Миколаївну до написання узагальнюючих робіт. Нею були підготовлені методичні матеріали: «Реставраційні та палітурні роботи у бібліотеках» (2004 р.), «Використання у бібліотеках сучасних технологій копіювання документів» (2004 р.).

Майя Миколаївна не раз виїзджала на конференції, семінари з доповідями. На Одеському республіканському семінарі, у листопаді 2000 р. вона виступила з повідомленням «Збереження бібліотечних фондів у світі рішень екологічних проблем». Під керівництвом Майї Миколаївни були визначені технологічні процеси, які потребують першочергової комп'ютеризації: створення електронної бази даних "Індикатор", яка в автоматизованому режимі допомагає вирішувати питання збереження фонду. Крім того, створюється база даних видачі документів з нового книгосховища на тривалий час на МБА, робочий абонемент, виставки, перегляди.

Важливим обліковим документом у книгосховищі є топографічний каталог. Майя Миколаївна постійно контролювала правильність його ведення, адже від цього залежить збереження документів і виконання своєчасних довідок про їх місцезнаходження. Топографічний каталог авторефератів дисертацій за період 1979 – 1989 рр. був відсутній у Бібліотеці. Майя Миколаївна наполягла на необхідності його створення в автоматизованому режимі і в картковому варіанті. Час показав правильність цього рішення і зараз ця робота завершується.

Кадри вирішують все – це улюблене висловлювання Майї Миколаївни. Вона завжди правильно організовувала, спрямовувала колектив на виконання основних завдань. В останні роки керівництва вона старанно підбирала фахівців до ВЗФ, звертаючись безпосередньо до ХДАК та Харківського училища культури. Постійно працювала над підвищенням кваліфікації сама і сприяла підвищенню кваліфікації співпрацівників.

У 2009 році Майя Миколаївна вирішила за віком перейти на рядову посаду. Зараз вона продовжує працювати бібліотекарем 1 категорії.

За бездоганну працю, за особистий внесок у розвиток бібліотечної справи М. М. Задорожнюк неодноразово відзначалася почесними грамотами, подяками, грошовими преміями. У 2004 році вона нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

Головний «технолог» ВЗФ

Ніна Василівна Данильченко – один із найбільш досвідчених фахівців ВЗФ з багаторічним досвідом роботи. Свій професійний шлях вона починала помічником бібліотекаря в 1964 році. Спочатку, як всі працівники відділу, старанно працювала: виконувала замовлення на літературу, опрацьовувала відмовлення, поступово опановувала всі процеси роботи. Небайдужість до виконання обов'язків, вдумливість і переконливість доведення своєї точки зору відрізняли її від інших працівників.

У 1973 році вона переведена на посаду старшого бібліотекаря, у 1975 році стає головним бібліотекарем і працює на цій посаді до 2008 року. Протягом багатьох років Ніна Василівна виконувала обов'язки заступника завідувачки ВЗФ, завжди тримала руку на пульсі подій.

Уміння чітко визначити стратегічний напрям розвитку відділу дали можливість Нині Василівні довгий час займатися плануванням та звітністю ВЗФ. Постійний аналіз виконання виробничих завдань вимагав замислюватися над вдосконаленням технологічних процесів, вивченням досвіду інших бібліотек. Вона була активним прихильником удосконалення бібліотечних процесів і операцій, запровадження нових форм і методів праці.

У колі співробітників ВЗФ її називали «головним технологом». Значна частка її пропозицій увійшла до технологічних документів «Шлях документа в процесі обробки», «Шлях вимоги в процесі виконання». Ніна Василівна безпосередньо причестна до впровадження подвійної вимоги для читачів, диспетчерської сітки з метою контролю за виконанням читацьких вимог. Багато часу було витрачено нею на експериментальні спроби правильного розташування картотек видачі документів з ярусів книгосховища, облік та інші технологічні процеси. Під впливом часу та обставин бібліотечні процеси змінювалися, набували різних варіантів, проте критерієм у їх виборі, на думку Ніни Василівни, завжди має бути оперативність та ефективність виконання заданих функцій, оптимальна трудомісткість. У 1982 – 1986 рр. у Бібліотеці була запроваджена нова технологія обробки документів – форматно-хронологічно-порядкова. Ніна Василівна виступала проти цього способу розстановки і згодом практика довела її правоту. Вона підготувала кілька повідомлень, де прикладами з практики доводила недосконалість цієї системи.

Після введення в дію нового приміщення книгосховища Ніна Василівна розробила план передислокації фонду з додаткових приміщень, а потім план розміщення фонду в новому книгосховищі, який був визначений принципом ступеня використання документів. Час показав правильність та ефективність цього плану.

У 1998 році розпочалося суцільне звіряння фонду основного зберігання з обліковими формами Бібліотеки. Звіряння має на меті: не тільки визначити наявність документів, усунути недоліки та помилки в облікових документах. Ніна Василівна брала участь у робочій групі з розробкиі технологічної інструкції зі звіряння фонду, розробляла зошити обліку виконаної роботи. Згодом вона очолила групу звіряння і безпосередньо розпочала перевірку фонду основного зберігання. Цю роботу вона виконувала протягом 1998 – 2008 рр. За десять років в основному звірено весь книжковий фонд (біля 2 млн примірників). Виконання важливого процесу потребувало високого професіоналізму, знання справи, які були притаманні саме Ніни Василівні.

З метою впровадження нових технологій Ніна Василівна неодноразово виїжджала до бібліотек Москви, Санкт-Петербурга та інших міст. Наукові дослідження у відділі проводилися за її участю. Вона пильно контролювала впровадження новацій. Всесоюзне дослідження «Принципи і умови зберігання газетних фондів у бібліотеках» було проведене у 1990-х роках. Рекомендації дослідження сприяють збереженню газетного фонду, а

картотека фізичного стану дореволюційних газет, складена під час проведення дослідження, допомагає обслуговувати користувачів. Чималий внесок зробила Ніна Василівна у визначення норм на основні процеси роботи відділу.

Перейшовши на посаду бібліотекаря 1 категорії у 2008 році, вона займається переглядом фонду з метою вилучення застарілих та зношених документів, прийомом нових надходжень та реєстрацією газет у секторі обліку нових надходжень та вилучення документів. Ніна Василівна не тільки підкорюється загальному ритму сьогодення, а й з власної ініціативи бере активну участь у вирішенні всіх фондових питань.

Трудові успіхи учнів – найкраща нагорода наставнику

Сорок сім років опікується книгою і є активним учасником життя Бібліотеки **Раїса Семенівна Герасименко**. Свою бібліотечну діяльність у ВЗФ вона розпочала в 1964 році і зараз продовжує працювати. Спочатку була бібліотекарем, заочно здобула вищу освіту у ХДІК і згодом стала головним бібліотекарем. Бібліотечна справа відразу її захопила. Своєю

працездатністю, організованістю, любов'ю до книги вона відрізнялася від інших.

Раїса Семенівна працювала з різними частинами фонду, але перевагу все ж таки віддавала формуванню, організації журнального фонду. Труднощі з розміщенням літератури в 1970-х роках призвели до вимушених заходів – штабелювання документів. Формувалися повні комплекти журналів для оправлення і постійного зберігання. Правильно підібрати, сформувати комплекти та передати їх до міської палітурні – завдання непросте. У 1981 році Р. С. Герасименко призначається на посаду головного бібліотекаря. Визначна роль Раїси Семенівни як керівника полягала в згуртуванні бібліотекарів, які працювали з фондом журналів, визначенні планів організації фонду, вдумливому і переконливому спрямуванні на реалізацію поставлених завдань.

За весь час роботи у ВЗФ Раїса Семенівна майже кожне видання потримала у своїх руках. Знання фонду згодом допомогло Раїсі Семенівні стати головним аналізатором відмовлень у відділі. Протягом багатьох років вона очолювала групу бібліотекарів, які працювали з незадоволеними вимогами користувачів, виявляла лакуни у фонді, займалася ретроспективним доукомплектуванням фонду. Особистий внесок Раїси Семенівни Герасименко полягав у розробці регламентуючої та облікової документації з питань роботи з відмовленнями. На сторінках журналу "Бібліотекознавство і бібліографознавство" (1977, вип. 17) надрукована її стаття "Причини відмовлень читачам на літературу в науковій бібліотеці". Її пропозиція аналізувати поточні відмовлення набагато скоротила кількість незадовільнених вимог.

Проте основна заслуга Раїси Семенівни – це робота з молодими бібліотекарями. Вона невтомно вчила молодь і передавала їй свій досвід. Багато працівників ВЗФ вважають її своїм головним наставником. А сама Раїса Семенівна може пишатися своїми учнями, які зараз займають посади заступника директора, головних бібліотекарів, завідуючих секторами.

Раїса Семенівна активно займалася громадською роботою, завжди була душею колективу. Неодноразово відзначалася грамотами і подяками. Першою в колективі ВЗФ одержала грошову винагороду, нагороджена медаллю «Ветеран праці».

Раїса Семенівна продовжує після виходу на пенсію працювати у відділі на посаді бібліотекаря 1 категорії. Її досвід допомагає вирішувати виробничі та технологічні питання. Поряд з нею комфортно, просто і надійно.

Завжди на передовому краї

Володимир Миколайович Вавілов, який пропрацював у відділі зберігання фондів ХДНБ ім. В. Г. Короленка тридцять три роки, запам'ятався колегам як працьовита, сумлінна, закохана в книгу людина.

Володимир Миколайович мріяв стати філософом. Закінчив три курси філософського факультету Свердловського університету, але вищої освіти йому здобути не судилося. Доля Володимира Миколайовича склалася так, що любов до книги визначила його професію. Він працював у Бібліотеці з 1975 року. У складні для книгозбірні часи Володимир Миколайович та Борис Петрович Байцур розбирали передислоковану літературу в додаткових книгосховищах і розставляли її на стелажах, ними власноруч зібраних. Вони також виконували попередні замовлення читачів на цю літературу, обробляли ушкоджені грибком примірники. Це була дуже важка робота і треба дуже любити книги, щоб у складних умовах зуміти їх зберегти. Працьовитий, сумлінний Володимир Миколайович, швидко переймав досвід старшого колеги.

Ерудована, захоплена книгами людина, Володимир Миколайович протягом багатьох років рятував ушкоджені документи.

У 1982 році було завершене будівництво і здано в експлуатацію корпус нового книгосховища. Розпочалася передислокація літератури з додаткових і старого книгосховищ. Володимир Миколайович брав найактивнішу участь в освоєнні нового книгосховища: перевозив літературу з підвалів, розбирав і розставляв її на стелажах. Значним є його внесок у раціональне розміщення й оформлення фонду іноземних періодичних видань, а також газетного фонду. Відповідальне ставлення Володимира Миколайовича до своїх обов'язків забезпечило виконання цієї роботи на високому професійному рівні.

До останнього дня роботи в Бібліотеці Володимир Миколайович виконував замовлення читачів, видавав важкі підшивки газет, оберігаючи співробітниць відділу від важкої фізичної праці. Він завжди був доброзичливим до колег. Володимир Миколайович не тільки виконував роботу, пов'язану зі збереженням та упорядкуванням фонду, а й необхідні господарчі справи, збираючи стелажі та збиваючи полиці у новому та старому книгосховищах. Як чуйна людина, він ніколи не відмовляв у допомозі співробітникам, коли потрібно було звільнити полиці чи зібрати додаткові стелажі для розстановки нової літератури. Вся господарча робота відділу лежала на плечах Володимира Миколайовича.

У новому книгосховищі у секторі депозитарного зберігання в міру необхідності література передислоковувалася із старого книгосховища і всі роботи з розбору, упорядкування книг і періодики виконував Володимир Миколайович. З його виходом на пенсію жіночий колектив відчув відсутність чоловічої турботи, піклування і допомоги в господарчих справах.

Колеги завжди поважали і цінували Володимира Миколайовича за його професіоналізм, працьовитість та творчий підхід до справи. Стриманий, уважний, ввічливий у стосунках з колегами, Володимир Миколайович передав свій багаторічний досвід молодим спеціалістам.

Завжди налаштована на працю

Сьогодні, у непрості часи, бібліотеки тримаються на ентузіастах, людях безкорисливих і безмежно відданих інтересам користувачів. Саме такою є **Ольга Олексіївна Малець**, яка розпочала свою трудову діяльність у 1973 році у відділі зберігання фондів на посаді бібліотекаря. З перших днів її захопила робота з книгою. У 1979 році Ольга Олексіївна заочно закінчила Харківський державний інститут культури й одержала диплом бібліоте-каря-бібліографа. У ВЗФ вона пройшла шлях від бібліотекаря до головного бібліотекаря і стала справжнім професіоналом бібліотечної справи.

Нею зроблено суттєвий внесок у будівництво та освоєння нового книгосховища, за що вона була відзначена подарунковим годинником.

Ольга Олексіївна брала активну участь у раціональному розміщенні фонду, освоєнні нового книгосховища. У 1982 році її призначено на посаду головного бібліотекаря. На цій посаді вона працює і сьогодні, завжди налаштована на практичну діяльність.

Зараз Ольга Олексіївна систематично вивчає можливості новітніх технологій для вдосконалення системи обслуговування читачів та їх впровадження в практику роботи відділу. Розробляє схеми найбільш раціональної організації та розміщення фонду, постійно опікується його збереженням.

Багато часу Ольга Олексіївна приділяє відбору документів для капітального ремонту і реставрації. Постійно працює з картотеками незнайденої літератури. Очолює складний процес перегляду фонду з метою вилучення застарілої та зношеної літератури. Неодноразово залучалася до роботи комісій з фондових питань. Виїжджала у відрядження до бібліотек Харківської області з метою їх перевірки з питання збереження фондів. Безпосередньо бере участь у науково-дослідній роботі з вивчення читацького попиту та питань фізичного збереження документів. Ользі Олексіївні притаманні риси організатора і лідера, який власним прикладом спонукає колег до виконання значного об'єму роботи з фондом. Очі бояться, а руки роблять – це саме про неї. Дисципліна, організованість, чітке та оперативне виконання поставлених завдань – основні вимоги Ольги Олексіївни до своїх підлеглих.

Як висококваліфікований фахівець, вона постійно передає виробничий досвід молодим колегам. За бездоганну роботу неодноразово нагороджувалася почесними грамотами, подяками, грошовими преміями.

Невтомне служіння ВЗФ

Лариса Володимирівна Нагайник присвятила Бібліотеці більшу частину свого життя, прийшовши в ХДНБ ім. В. Г. Короленка у 1968 році у відділ зберігання фондів. Без відриву від роботи у 1974 році закінчила бібліотечне відділення Харківського училища культури. Професійний шлях почала бібліотекарем, а у 1979 – 2008 рр. працювала завідуючою сектором контролю. Протягом 43 років роботи у відділі Лариса Володимирівна брала активну участь в усіх бібліотечних заходах: в передислокаціях, у будівництві нового книгосховища, рятувала літературу в підвальних приміщеннях під час аварій.

Сумлінно виконуючи обов'язки завідуючої сектором, вона вміла налагодити дієві робочі стосунки з працівниками Бібліотеки. Під керівництвом Лариси Володимирівни сектором здійснювався своєчасний розрахунок зі структурними підрозділами Бібліотеки, оперативно та якісно обслуговувалися абоненти МБА, своєчасно видавалася література до читального залу, на виставки та перегляди. Вона завжди опікувалася збереженістю бібліотечного фонду, організовувала звіряння наявності документів у підсобних фондах Бібліотеки, підводила їх підсумки.

Працездатність, витривалість, спокійний та урівноважений характер сприяли згуртуванню біля неї працівників сектору. За час роботи Лариса Володимирівна виховала цілу плеяду молодих бібліотекарів, більшість з яких працюють зараз у Бібліотеці на різних ділянках. Нею зроблено суттєвий практичний внесок у створення єдиного пропускного пункту до ВЗФ.

За сумлінну працю Лариса Володимирівна неодноразово відзначалася почесними грамотами і подяками, занесена на "Дошку пошани", нагороджена медаллю "Ветеран праці". Після виходу на пенсію Лариса Володимирівна продовжує працювати у ВЗФ на посаді бібліотекаря 1 категорії. Досвідчена, небайдужа людина вона завжди готова допомогти колегам у будь-якій справі.

Любов Василівна Зар'янова

Любов Василівна Зар'янова працює у ВЗФ з 1971 року. Заочно вона закінчила в 1974 році Харківське училище культури. З 1977 року працювала старшим бібліотекарем, очолювала роботу сектору періодики.

За десять років на цій посаді Любов Василівна чимало зробила в удосконаленні організації фонду періодичних видань. Організовувала та безпосередньо брала участь у передислокаціях фонду, забезпечувала якісне та оперативне обслуговування користувачів. Дивлячись на цілеспрямовану, невтомну, оптимістичну Любов Василівну, молоді працівники заряджалися її енергією.

У 1988 – 1992 рр. вона вимушена була звільнитися з роботи через сімейні обставини. Та, повернувшись у 1992 році до Харкова, довго не вагаючись, прийшла до рідного коллективу ВЗФ, де працює і зараз. З 1992 року сумлінно і відданно на відповідальній ділянці виконує обов'язки з видачі літератури на МБА у секторі контролю ВЗФ.

За бездоганну працю Любов Василівна неодноразово відзначалася почесними грамотами та подяками дирекції Бібліотеки, грошовими преміями.

Дійсно, говорять, що не посада прикрашає людину, а людина посаду. Так можна упевнено сказати про **Л. В. Нагайник** та **Л. В. Зар'янову**, які багато років разом працюють, приятелюють та своєю скромною невтомною працею допомагають розвиватися ВЗФ.

* * *

Кожне покоління бібліотекарів вносить частку своєї праці в історію Бібліотеки. Різними шляхами вони приходять в професію та залишаються ті, хто зумів побачити в ній зміст і своє покликання. Саме про таких людей йдеться в цій оповіді.

Видання присвячується людям, життєвим вибором яких стала професія бібліотекаря.

ЗМІСТ

Сторінки історії книгосховища, яку створювали Люди..... 3
Людина високого професійного обов'язку..... 10
Колеги пам'ятають..... 12
Професіоналізм та небайдужість – її кредо..... 14
Справа всього життя..... 16
Головний «технолог» ВЗФ..... 20
Трудові успіхи учнів – найкраща нагорода наставнику..... 22
Завжди на передовому краї..... 25
Завжди налаштована на працю..... 27
Невтомне служіння ВЗФ..... 29
Любов Василівна Зар'янова..... 30